

DIMENSIUNEA ERGONOMICĂ A CLASEI INCLUZIVE

*Veronica RUSOV, lector universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova*

***Résumé:** Bien que l'espace scolaire est souvent perçue comme difficile à adapter en fonction de l'âge des enfants, les objectifs des activités d'enseignement, les formes d'organisation du groupe d'enfants, les particularités du développement des enfants ayant des besoins particuliers, etc. la recherche en éducation nécessite une approche distincte des questions pertinentes pour l'établissement d'un climat scolaire positif et inclusif. L'article résume la façon d'adapter l'espace d'apprentissage aux besoins des enfants ayant des besoins éducatifs spéciaux.*

Astăzi, conceptul de „ergonomie” este acceptată și utilizată în toată lumea și în toate domeniile de activitate umană. Relativ tânără, ergonomia s-a dezvoltat rapid, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic-aplicativ.

Instruirea și educarea, învățarea, asimilarea sunt procese care presupun efort, muncă. Astfel, pedagogia ține seama de datele ergonomiei, iar din relațiile dintre ele a apărut disciplina de graniță ergonomia învățămîntului (școlară sau educațională) care, la rîndul ei, are o strînsă legătură cu pedagogia muncii.

O școală incluzivă eficientă este cea care reușește să asigure condiții maxime de muncă și învățatură, actorilor din școală, să ofere programe educaționale care să răspundă nevoilor comunității locale. Eficiența școlii incluzive, fie că este regăsită în încercările școlii de a se adapta cerințelor pieței școlare sau reprezintă o prioritate a sistemelor educative, se regăsește în politici educaționale, programe de dezvoltare și cercetare, respectiv proiecte concrete de dezvoltare școlară. Pentru a putea considera o școală incluzivă eficientă, aceasta trebuie să demonstreze îndeplinirea unui set de indicatori care sunt considerate definatorii școlilor incluzive de succes.

Organizarea copiilor și a personalului în sala de clasă este o problemă de maximă importanță pentru profesorii buni. Elaborarea procedurilor clare și a structurilor asigură lucrul eficient și optimizarea învățării în sala de clasă. Deoarece includerea copiilor cu CES în sala de clasă poate fi dificilă. Metodele de organizare a structurii și a procedurilor din sala de clasă în așa fel încât să fie incluzive, dar și să fie satisfăcute cerințele individuale ale copiilor vizează: aranjarea mobilei în clasă, în special a scaunelor, procedurile din sala de clasă, problemele ce țin de orar, de alimentație, de folosirea toaletei, de administrarea medicamentelor etc.

Deși spațiul școlar este adesea perceput ca un dat (determinat de factori decizionali din domeniul administrativ), dificil de adaptat în funcție de vârsta copiilor, finalitățile activităților didactice, formele de organizare a grupului de copii, particularitățile de dezvoltare a copiilor cu CES etc., cercetarea educațională impune abordarea distinctă a unor aspecte relevante pentru constituirea unui climat educațional pozitiv și incluziv.

În ambientul școlar, factorul spațial este reprezentat de sala de clasă (laborator, atelier) unde elevii își petrec cea mai mare parte a timpului, dar și de spațiile în care pot desfășura diferite activități educative, cu scop formativ sau preventiv, în pauzele dintre ore sau în afara programului didactic. Pentru perceperea favorabilă a acestui factor, școala nu trebuie să fie numai locul unde se învață, „se muncește”, ci și locul unde elevul poate găsi un spațiu protejat, al său („școala mea”), unde poate să-și petreacă o parte din timpul liber în activități de relaxare.

Caracteristicile fizice sunt date de ceea ce se cheamă în mod curent „mijloace” în sensul cel mai larg: mobilier, material didactic, dotări utilitare, dar și factori de microclimat ca: lumină, căldură, posibilități de aerisire, liniște sau estetică – cromatică, aranjamente, în general elemente de confort.

Cînd facem referire la dimensiunea ergonomică a clasei de elevi, a școlii în care sunt incluși elevi cu CES avem în vedere *adaptările de mediu*, care includ schimbările sau măsurile de sprijin ale elevului în mediul fizic al clasei sau al instituției. Suporturile investigaționale moderne aduc probe certe în favoarea acestor dimensiunii ergonomice care este considerată fundamentală în economia generală a procesului didactic, ca proces managerial.

Cele mai frecvente strategii de adaptare a mediului educațional la nevoile de învățare a elevilor cu CES identificate în literatura de specialitate sunt:

- Diverse arii de lucru;
- Poziționare strategică a locului copilului în sala de clasă și în bancă;
- Proximitatea cadrului didactic;
- Reducerea/amplificarea stimulenților vizuali sau auditivi (se vor concretiza);
- Excluderea materialelor care disociază atenția;
- Mediu liniștit (excluderea/diminuarea zgomotelor);
- Utilizarea căștilor pentru ascultare;
- Iluminarea specială;

- Echipament adapta.

Este foarte important ca toți copiii să aibă acces fizic în sala de clasă, iar acest lucru este în special actual în sălile de clasă incluzive. Profesorul are datoria să se asigure că sala de clasă este accesibilă. În caz contrar urmează să anunțe persoanele de răspundere de necesitatea modificărilor necesare.

În primul rând trebuie luată în considerație amplasarea rampelor pentru scări. În școlile cu mai multe etaje trebuie luată în considerație amplasarea unui lift; dar, deoarece acest proces poate dura, pentru început, toate lecțiile claselor în care există copii cu dizabilități fizice ar putea fi programate la primul etaj.

Totuși, rampele nu sunt de ajuns; de exemplu, în cazul scaunelor cu roțile, ar fi necesar de instalat uși mai largi, pentru o manevrare mai ușoară. Iar pentru copiii cu deficiențe de vedere ușile ar trebui să fie în permanență deschise sau închise, pentru a evita ca aceștia să intre într-o sală de clasă în timp ce ușa este întredeschisă.

În sala de clasă copilul cu dizabilități are nevoie să se miște liber, de aceea cu cât mai mare e sala, cu atât e mai bine. Totuși, de obicei, sălile moderne sunt pline cu mobilă care poate limita accesul copiilor la anumite părți ale sălii. În special periculoase sunt obstacolele mai joase de nivelul genunchiului, deoarece un copilul cu deficiențe vizuale se poate împiedica de acestea, iar scaunul cu roțile s-ar putea bloca în acestea.

În cazul copiilor cu deficiențe de atenție, aceștia ar trebui plasat și în locuri în care nu există careva distracții, cum ar fi locurile de lângă geam, uși sau dulapuri folosite frecvent, pentru a le permite să se concentreze eficient.

De asemenea, trebuie de luat în considerație ridicarea sau coborârea meselor și a altor echipamente, astfel ca copiii să aibă acces la acestea. De exemplu, ridicarea mesei pentru ca scaunul cu roțile să poată încăpea. Pentru aceasta nu este necesar să se cumpere o masă nouă, ci pot fi achiziționate extensii de metal, care nu sunt foarte scumpe.

În cazul copiilor cu deficiențe vizuale, aceștia ar trebui așezați într-o poziție bine luminată, și din care vor putea vedea toate materialele de instruire folosite, iar în cazul copiilor cu deficiențe de auz aceștia ar trebui așezați într-o poziție din care să audă cel mai bine ceea ce se vorbește sau să poată vedea profesorul, dacă ei pot citi pe buze.

Modificările ar trebui să înceapă în sala de clasă și ar trebui să continue în toată școala, pentru ca copiii să aibă acces la sălile de sport, terenul de joacă etc. Pentru ca copiii cu deficiențe vizuale să nu se lovească, potențialele obiecte periculoase ar trebui colorate în culori stridente.

La aranjarea sălii de clasă, urmează să se țină cont de:

- rampele pentru scări;
- lărgimea și poziționarea ușilor și intrărilor;
- viteza de închidere și deschidere a ușilor;
- aranjarea mobilierului;
- lichidarea dezordinii din clasă cauzate de jocuri, genți, jucării, echipament sportiv etc;
- înălțimea rafturilor, băncilor și a meselor;

- iluminare;
- vederea să nu fie obstructionată;
- distracții;
- accesul la chiuvete și alt echipament specializat din sala de clasă;
- accesul la sursa de apă;
- accesul la alte arii ale școlii, cum ar fi clădiri, terenuri sportive, terenuri de joacă etc;
- vizibilitatea pericolelor.

Există mai multe metode de a organiza modul în care sunt așezați copiii în clasă. În cazul copiilor din clasele primare aceștia pot fi mai mult timp în picioare, pe când cei din gimnaziu sunt de obicei mai mult așezați. Aici vor fi examinate metode de așezare a copiilor de orice vârstă și în orice mediu.

P. Gould și J. Sullivan sugerează că profesorii trebuie să ia în considerație următoarele puncte atunci când stabilesc unde ar trebui să fie așezați copiii cu dizabilități:

- așezării preferențial;
- lângă un partener care îi va ajuta în învățare;
- lângă un bun model de rol;
- cât mai departe de distracții;
- folosiți cubicule de studiu sau arii unde e necesar de păstrat liniște;
- potriviți domeniul de lucru cu stilurile de lucru;
- eliberați mesele de materiale nefolositoare;
- asigurați eliminarea barierelor care blochează accesul;
- furnizați destul spațiu pentru mișcare;
- asigurați un aranjament flexibil. [28, 74]

În mod tradițional, scaunele sunt așezate în rânduri, iar în față stă profesorul. Mulți profesori continuă să așeze copiii în acest mod. Avantajul unei astfel de așezări este faptul că, în mod natural atenția copiilor este îndreptată spre profesor. Iar profesorul poate vedea fețele tuturor copiilor pentru a se asigura că ei sunt atenți la ce spune acesta. Totuși, există și dezavantaje cum ar fi faptul că învățarea devine centrată pe profesor. Iar sălile de clasă aranjate în acest încurajează ascultarea pasivă și nu implicarea activă în învățare.

De asemenea, cerințele individuale sunt mai greu de abordat în această situație, iar învățarea ce colegi este mai greu de efectuat.

Copiii cu dizabilități sunt în special dezavantajați, deoarece ar trebui să fie așezați în primul rând lângă profesor și nu lângă colegi. Desigur, există avantaje din punct de vedere academic, dar apar probleme în ceea ce privește comunicarea socială. Totuși, mai important este ca copiii să fie implicați activ în învățare și să poată colabora cu colegii.

Unii profesori preferă să așeze copiii conform abilităților, cunoștințelor sau talentelor din anumite domenii. Profesorul poate să se deplaseze prin clasă, astfel că copiii sunt implicați în lecție într-o măsură mai mare, ceea ce rezultă într-o învățare mai bună. De obicei, în cadrul acestor grupuri elevii stau față în față și pot să interacționeze.

Printre avantajele acestui tip de aranjări poate fi menționat faptul că profesorul poate să predea fiecărui prup în parte conform nivelului acesteia. La fel și copiii reușesc să învețe mai ușor unul de la celălalt să interacționeze. De asemenea, profesorii pot avea acces mai ușor la copii.

Totuși, unii cercetători indică și unele dezavantaje semnificative. În primul rând, poate exista o anumită stigmă cu privire la grupurile mai slabe. Copiii ar putea să concureze între ei pentru a trece într-un grup mai avansat, fapt ce ar putea crea o atmosferă negativă. De asemenea, unii copii ar putea să nu beneficieze de pe urma cunoștințelor unor copii mai dotați, care interacționează doar în cadrul grupului lor.

Gruparea eterogenă este foarte eficientă, deoarece copiii din diferite medii, cu diferite abilități și interese interacționează și învață unii de la alții. Deoarece copiii pot interacționa ușor, profesorul poate utiliza o serie de tehnici centrate pe copii, cum ar fi lucrul în grup și sprijinul colegilor.

De asemenea, copiii pot lucra individual. Printre avantajele pentru profesor se numără faptul că acesta poate preda din mai multe puncte din clasă și are abilitatea de a se deplasa mai ușor prin clasă pentru a asista copiii.

Unii profesori preferă să aranjeze clasa în așa fel, încât copiii să nu fie grupați. În loc, sunt create un "umăr de spații mici de învățare, unde copiii se pot retrage pentru a realiza o anumită activitate sau să se odihnească. Aceștia pot lucra în grupuri mari, mici sau individual. Iar profesorul se poate apropia de fiecare elev, în dependență de necesitate. Această metodă este mai des întâlnită în clasele primare, dar poate fi utilizată și în anumite domenii din clasele gimnaziale, cum ar fi bibliotecile.

Totuși, există un mare dezavantaj, și anume: copiii trebuie să fie foarte motivați și foarte disciplinați. Iar unii copii ar putea să nu facă față acestei lipse de structură. Într-o oarecare măsură, copiii vor trebui să studieze de sine stătător și să-și gestioneze propria activitate.

Conform Metodologiei cu privire la organizarea și funcționarea Centrului de Resurse pentru Educația Incluzivă din instituția de învățământ, Centrul de resurse pentru Educația Incluzivă are spații organizate pentru activități individuale și de grup de învățare/abilitare, recreere și activitate de joc. Centrul de resurse pentru Educația Incluzivă este dotat cu echipament adecvat activităților desfășurate.

Centrul de resurse pentru educație incluzivă este amplasat într-o singură sau câteva încăperi în care se organizează diverse arii de activitate:

Nr. crt.	Arii	Dotări
1.	Aria pentru activități comune	Masă computer, masă de birou (standard, dreptunghiulară, fără părți), masă ocupații (format modular), dulap cu rafturi pentru jucării/jocuri, cărți, dulap/rafturi materiale metodice, scaun birou, scaune copii, canapea, covor, module moi, tablă de perete, tablă cu magnet, tablă flipchart.
2.	Aria pentru activități de consiliere	Masă de birou (standard, dreptunghiulară, fără părți), dulap/rafturi, fotoliu capitonat, scaun birou, casetofon, computer,

		documentație, cărți, materiale didactice (CD-uri, creioane colorate, pixuri, carioci etc.).
3.	Aria pentru terapia logopedică	Masă de birou, masă pentru copil (standard, dreptunghiulară, fără părți), dulap/rafturi scaun birou, oglindă, dulap pentru documentație, cărți, materiale didactice etc.
4.	Aria pentru kinetoterapie	Bare paralele mobile, suport metalic pentru bara de balet sau reeducare a mersului, baston pentru gimnastică, minge din cauciuc cu țepi, role din pvc, din burete cu duritate mare, saltea gimnastică pliabilă în trei etc.
5.	Aria de dezvoltare senzorială/relaxare	Echipament de dezvoltare senzorială, covor, stimulare optică etc.

Este foarte important ca toți copiii să aibă acces fizic la spațiul educațional. Conducerea școlii incluzive are datoria să se asigure accesibilitatea spațiilor educaționale.

Modificările ar trebui să înceapă în sala de clasă și ar trebui să continue în toată școala, pentru ca copiii să aibă acces la sălile de sport, terenul de joacă etc.

Cadrele didactice trebuie să beneficieze de o gamă variată de activități de formare pentru a înțelege filozofia incluziunii, a conștientiza importanța educației incluzive pentru școală și comunitate și pentru a fi motivați intrinsec să lucreze cu copiii cu CES.

Referințe bibliografice

4. DUMITRANA, Magdalena. Construirea spațiului educațional – componentă a managementului procesului educațional. In: [Studia Universitatis: Seria Științe ale educației: Nr. 5, 2009. p. 94-98](#)
5. GOULD, Patti., SULLIVAN, Joyce. Clasa întredată pentru copii de vîrstă mică: Modalități simple de adaptare a centrelor de activitate la nevoile copiilor. Ch: Epigraf, S.R.L., 2003, 208 p. ISBN 9975-903-93-2
6. KAMEENUI, Edward J., SIMMONS, Deborah C. Către incluziunea cu succes a elevilor cu dizabilități: Arhitectura instrucției. Timișoara: Mirton, 2008, 38 p. ISBN 978-973-52-04334
7. POPENICI, Ștefan., FARTUȘNIC, Ciprian., TÎRNOVEANU, Nadia. Managementul clasei pentru elevii cu ADHD. Ghid pentru cadrele didactice din învățămîntul preuniversitar. București: Didactica Publishing House, 2008. 102 p. ISBN 978-973-88899-0-3
8. TINTIUC, Tatiana. Managementul incluziunii în școală. Suport didactic pentru coordonatorii educației incluzive. Ch: Institutul de Formare continuă, 2011, 256 p. ISBN 978-9975-4168-4-9.
9. TINTIUC, Tatiana. Educația incluzivă în clasă. Ghid pentru profesori. Ch: Institutul de Formare continuă, 2011, 120 p. ISBN 978-9975-4168-6-3.